
Om å snu ting på hodet

LEGELIVET

OLAF GJERLØW AASLAND

olaf2306@gmail.com

Oslo

Vi må ikke kjøre oss så fast i én oppfatning at vi ikke er åpne for bedre alternativer. For å se disse er det noen ganger nødvendig å snu virkeligheten på hodet.

Foto: Einar Nilsen

Et TV-program fra 1974 handlet om maleren Jo Stang (1936–98) ⁽¹⁾. Et team fra NRK dro til Paris for å filme hvordan han i løpet av to uker skulle skape et bilde. Vi får se at han spenner opp et stort lerret på 150 × 200 cm, og så går han løs på det med maling, pensel og diverse andre verktøy. Dessuten deler han med oss hvordan han henter inspirasjon i en lokal kafé som særlig frekventeres av slitne, skadeskutte menn. De blir til skygger og figurer i et surrealistisk maleri – «Legionærenes kafé».

Hvis du tar deg tid til å se programmet, som takket være NRK fremdeles er fritt tilgjengelig, vil du se hvor omstendelig denne skapelsesprosessen er, med stadig utvisking og overmaling, men drevet av en klar visjon hos kunstneren. Og bildet som ble malt mens filmteamet var der, er nokså forskjellig fra det endelige produktet, som vi også får se.

«*Han skifter bevisst perspektiv ved å sette bildet opp-ned eller ved å se på det i et speil. Det hjelper, da løsner det, og han ser veien videre*»

Hvorfor husker jeg dette programmet så godt? Jeg lærte nemlig også noe helt annet enn hvordan et bilde blir til. Et stykke ute i prosessen klager Jo Stang over hvordan det noen ganger er vanskelig å komme videre, handlingsrommet oppleves som innsnevret, han vet ikke riktig hvor han skal gå. Da skifter han bevisst perspektiv ved å sette bildet opp-ned eller ved å se på det i et speil. Det hjelper, da løsner det, og han ser veien videre. Det å skifte posisjon for å komme videre i en fastkjørt prosess er selvsagt ikke noe nytt, men for meg ble det Jo Stang som lærte meg den muligheten i 1974.

Utradisjonell behandling og følgefeil

Som ung, uerfaren lege tok jeg dette knepet med meg og brukte det når tingene tilsynelatende hadde låst seg fast, enten det var i forhold til pasienter eller til kolleger og medarbeidere. For eksempel behandlet jeg en gammel dement dame på sykehjem som hadde mikrohallasinasjoner – små kryp som kom ut av veggen og krabbet over dynen hennes – og som allerede brukte mange medikamenter, med en stor, tom DDT-sprøyte, som sykepleieren sprøytet med i luften et par ganger om dagen etter pasientens anvisning. Denne behandlingen sprang ut av utenfor boksen-tenkning, men viste seg å være både effektiv og bivirkningsfri. Ved bevisst noen ganger å snu tingene på hodet oppdaget jeg også hvor skremmende mange følgefeil som finnes i medisinske journaler eller i tradisjonelle samhandlingsmønstre på arbeidsplassene.

Begynnelsen til alt ...

I skrivende stund leser jeg Graeber og Wengrows *The dawn of everything*, der hele skaperverket og menneskenes historie snus opp ned (2). Ved bevisst å søke andre kilder eller påvise mangelen på dokumentasjon av en rekke historiske «sannheter», viser de hvordan vår oppfatning om hele menneskehetens utvikling har blitt stadig mer preget av et i tid og rom egosentrisk narrativ, som i beste fall er svært mangelfullt, ofte direkte feil.

De er særlig opptatt av å dokumentere at det faktisk finnes alternative og mer fredeligere former for sameksistens enn de vi med våre endeløse kriger kjenner, med mindre sosial ulikhet og mer personlig frihet. Ikke minst viser de på en overbevisende måte hvordan vi kan lære om vår egen fortid ved å studere dagens urbefolkninger. Alt dette fordi to radikale og nysgjerrige forskere valgte å se på historien vår i et annet bakspeil enn det offisielle.

Kunne rettsskandalene vært unngått?

Vårt land rystes for tiden av flere rettsskandaler hvor uskyldige har blitt dømt og stigmatisert. Gjennom media får jeg inntrykk av at problemet ofte er at nøkkelpersoner i etterforskning eller saksbehandling har kjørt seg så fast i en bestemt oppfatning at de etter hvert er blitt blinde for alternativene.

«Problemet er ofte at nøkkelpersoner i etterforskning eller saksbehandling har kjørt seg så fast i en bestemt oppfatning at de etter hvert er blitt blinde for alternativene»

Siden rettspraksis, i motsetning til medisinsk praksis, har et grunnleggende prinsipp om at alle tiltalte har rett til en forsvarsadvokat, skulle man tro at prinsippet om å «snu på hodet» var godt ivaretatt, og sannsynligvis ville vi hatt enda flere rettsskandaler uten våre dyktige forsvarsadvokater. Men det er tydeligvis ikke nok. I etterpåklokskapens lys ser vi at noen ikke snudde bildet opp ned da de burde.

Hva med legene?

Legene er også kunstnere som utøver legekunst. Den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900–2002) påpekte imidlertid at leger ikke er *skapende* kunstnere, det er det i biologisk sammenheng bare naturen selv som er (3). Derimot er legenes oppdrag å restaurere og reparere der hvor uhell eller slitasje har forstyrrer de naturlige prosessene, når det er behov for reposisjon, reseksjon, regenerasjon eller rehabilitering. Det er derfor mer treffende å se på legene som kunsthåndverkere (4), og mange medisinske fremskritt kan tilskrives kunstneriske leger som satte bildet på hodet og tenkte annerledes. På den annen side er medisinsk praksis, som allerede nevnt, full av ukorrigerte følgefeil og skepsis mot forandring, også der det nye er forskningsbasert. Klinisk erfaring, gjerne under betegnelsen profesjonell autonomi, trumfer det meste.

Løsningen på dette dilemmaet må etter min mening være at vi blir flinkere til å skille mellom individuell og kollektiv profesjonell autonomi. Gode «kunstneriske» endringsforslag må hilses med begeistring og interesse, men gjennomføres under streng kollegial kontroll for å unngå unødig pasientskade.

REFERENCES

1. Norsk kunstner. Episode: Norsk kunstner: Maleren Jo Stang. Tv-program. NRK TV 31.3.2022. <https://tv.nrk.no/serie/norsk-kunstner/1974/FOLAO1002974>

2. Graeber D, Wengrow D. The dawn of everything. London: Penguin books, 2022
 3. Gadamer HG. Apologia for the art of healing. I: Gadamer HG, red. The enigma of health: the art of healing in a scientific age. Stanford, CA: Stanford University Press, 1996.
 4. Aasland OG. Legekunsthåndverker. Tidsskr Nor Legeforen 2014; 134: 912–3. [PubMed][CrossRef]
-

Publisert: 12. desember 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0698

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 21. mars 2026.